

pitev in konsolidacijo so spodbudila tudi mnoga duhovna gibanja (npr. janzenizem in oboževanje Device Marije), organizacije (npr. misijonske kongregacije) ter mistična gibanja (npr. kvietizem). Bil je to čas sv. Terezije Avilske in sv. Janeza od Križa, Blaisa Pascala in Jacquesa B. Bossueta.

Pa tudi Reneja Descartesa, Thomasa Hobbesa in Johna Locka. Drugi pomemben dogodek, morda v tistem času manj bučen od protestantskega, zato pa toliko daljnosežnejši, je bilo prodiranje znanstvene misli v vse pore tedanjega družbenega življenja. Začenši z italijansko renesanso je prihajalo do kritike dotedanjega izročila, zavračanja *enkrat-za-vselej* razodete resnice, legitimnosti dvoma razmišljajočega človeka. Evropa se je začela ozirati k svojim poganskim klasikom, mojstrom antike, in k častitljivim starim in sosednjim kulturam. Kljub deklarativni naklonjenosti temeljnim teološkim naukom so najlucidnejši naravoslovci tega časa prihajali v ostre konflikte z njihovo dogmatično brezprizivnostjo. Cerkev tako dolgo ni priznala Kopernikovih ugotovitev o heliocentričnem vesoljskem sistemu; Galileja Galileia je morala inkvizicija prisiliti, da se jim je odpovedal: Giordano Bruno, prvi med misleci, ki je metafizično tolmačil Kopernikov sistem, pa je končal na grmadi. Toda začel se je nepovraten proces: *veda* se je otresla spon *vere*, kartezijanski skepticizem je začel prevladovati nad togim in poslušnim fideizmom. Kritični racionalizem in empirizem sta prestopila obotavljive okvire prejšnjega, v najboljšem primeru naturalističnega humanizma. Pozabljen je bil ogelni kamen srednjeveške teorije spoznanja, zaver v izrekih kot *razum iščeča vera* (*fides quaerens intellectum*) in *z vero podkrepljen razum* (*ratio confortata fide*) Tomaža Akvinskega.

Pričujoča knjiga zaradi vse kompleksnosti obravnavane prob-

lematike in časa ne more biti zgolj *zgodovina cerkve*: razmere znotraj nje so potegnile za seboj še dogajanja na vseh drugih vitalnih področjih družbe. Zato *njena* zgodovina pomeni tudi prerez sočasne evropske in vedno bolj tudi svetovne družbe, njenih verskih, kulturnih, intelektualnih, umetnostnih in svetovnonazorskih tokov; politike, gospodarstva in diplomacije. Žal je v študiji preskromno zastopana zgodovina cerkva bizantinskega obreda: o ruski naj bi bilo več govora v naslednjem, 4. delu zbirke.

Zgodovinsko pomemben je bil v tem obdobju tudi premik v delovanju cerkve, ki je izgubila večji del svoje dotedanje zunanje in notranjepolitične vloge. Prevladujoči unitaristični politični tip, absolutistični centralizem, si je v prizadevanjih po notranji strnjivosti in vsestranski edinosti podredil delovanje verskih ustanov, bodisi v obliki državne cerkvenosti (na Zahodu), bodisi deželnih cerkva (v Nemčiji). Potridentska katoliška cerkev na eni strani ter protestantske in reformacijske cerkve na drugi pa so pridobile nov vzgon in vpliv v družbenem življenju, moralnih vprašanjih in v zadevah vsakdanjega življenja. Reformacija ni bila le nov verski odklon od rimske cerkve, ampak je slednjo v mnogih ozirih temeljito prevetrla, jo prisilila k prepotrebni notranji samoreformi. Skupaj z renesanso je pomenila začetek postopnega razblinjanja trdnega temelja etičnega in religioznega sveta, ki je – sporom navkljub – obstajal v srednjem veku.

Mitja Velikonja

DRUŽBENI NAUK CERKVE

Mohorjeva družba,
Celje 1994

662 str., cena: 3.200 SIT (broš.),
4.200 SIT (vezana)

Najnovejša knjiga iz zbirke *Teološki priročniki* pomeni doslej najbolj sistematično predstavitev katoliškega družbenega nauka na Slovenskem. V prvi vrsti gre za izbor pomembnejših tekstov, ki se ukvarjajo s socialnimi vprašanji. Vsebinsko zajetne knjige sestavljajo: popotnica "Knjigi na pot" dr. Alojzija Šuštarja; študija "Sto let katoliškega družbenega nauka", ki jo je napisal dr. Janez Juhant; prevodi besedil, ki formirajo cerkveni družbeni nauk (papeške okrožnice, pisma, enciklike, govori in pa dokumenti II. vatikanskega cerkvenega zbora), in njihove kratke predstavitve, ki so delo dr. Janeza Juhanta in dr. Rafka Valenčiča, profesorjev na ljubljanski teološki fakulteti.

Študija prof. Juhanta je uvod v razumevanje katoliškega družbenega nauka. V njej avtor najprej pojasni pojem družbenega nauka, opredeli njegov okvir ter teoretične in praktične predpostavke njegove realizacije. V nadaljevanju

še predstavi njegovo genezo in analizira njegov vpliv na svetovna dogajanja in na družbene tokove v naših krajih.

Z besedno zvezo "krščanski družbeni nauk" se označuje socialno učenje Cerkev, ki temelji na krščanskem dojemanju Boga kot edinega in popolnega gospodarja človeka in sveta. Načelo enakosti vseh ljudi pred Bogom in iz nje izhajajoče načelo solidarnosti med ljudmi naj bi bila osnovna principa uravnavanja medčloveških odnosov. To samorazumevanje je bilo najbolj živo v najzgodnejših začetkih krščanstva, ko je v javnosti nastopalo tudi kot izrazito socialno gibanje, potem pa se je ob političnih in gospodarskih interesih poznosrednjeveške cerkve sprevrlo in se obrnilo v svoje nasprotje. Velike zgodovinske zaoblode cerkve: osvajalne vojne, kopicenje bogastva, kopicenje političnega vpliva, so le zunanji kazalci radikalnega odmika od prvotnega samorazumevanja.

Potem, ko je zaplavala v kalne vode profanosti, je Cerkev potrebovala skoraj tisoč let, da je iz njih izplavala. K temu so jo dobesedno prisilile okoliščine. Vprašanje njene preorientacije (reorientacije) ob koncu 19. st. je bilo vprašanje njenega obstoja.

Krščanski družbeni nauk je star torej toliko kot Cerkev, vendar se mu do konca prejšnjega stoletja ni posvečala kot posebnemu učenju. Drugačnemu razvoju v novejšem času so botrovala zgodovinske okoliščine: Ko je izgubila politično in gospodarsko moč, je bila Cerkev postavljena v položaj, ko je morala na novo osmisliti svoj obstoj, rezultat te reanimacije je tudi sistematični družbeni nauk Cerkev, katerega najodličnejši dokumenti so zbrani v knjigi, ki je sedaj predmet naše pozornosti.

Za tistega, ki je prvi jasno uvidel potrebe Cerkev in časa, velja papež Leon XIII. Velik del svojih moči je usmeril na področje mo-

ralne teologije in družbenega nauka. Njegova velika zasluga je, da je s socialno okrožnico *Rerum novarum* (1891) (tudi drugimi) utemeljil novejši cerkveni socialni nazor. Ta se je takrat, v svojih začetkih, posvečal perečim socialnim, političnim razmeram in še posebej tedaj aktualnemu delavskemu vprašanju. Nasploh velja od Leona XIII. naprej, da je družbeni nauk Cerkev vedno aktualen, to pomeni, da je v vsakem obdobju usmerjen na najbolj izpostavljena socialna vprašanja in probleme, katerim Cerkev poskuša najti odgovore in rešitve v duhu evangelija in ob predhodnem skrbnem spoznavanju znamenj časa. Cerkev se v okrožnici *Rerum novarum* obrača najprej na samo sebe, potem na institucijo države, na koncu pa še na delavce in delodajalce (združene v delavskih organizacijah). To je trojna delitev družbenih vlog, po kateri ima vsak svojo, veliko in pomembno nalogo pri zagotavljanju obče blaginje. Magna Charta družbenega nauka Cerkev, kakor tudi imenujejo to znamenito okrožnico, konkretno določa pristojnosti, dolžnosti in naloge vseh treh (zgoraj omenjenih) družbenih dejavnikov pri graditvi pravičnega ekonomskega in socialnega reda.

Pomembne papeške okrožnice in govori do Janeza XXIII., ki so zbrane v knjigi, so: *Quadragesimo anno* (Ob štiridesetletnici), *Mit Brennerder Sorge* (S pekočo skrbjo), *Divini redemptoris* (Božji odrešenik), *Radijski govori na binkošti in božič med leti 1941-1945* so poleg družbeno ekonomskih in etičnih vprašanj posebno pozornost posvečale človekovemu dostojanstvu, družini in sv. zakonu, lotile pa so se tudi političnih problemov; predvsem so vse ostro nastopale v obrambo demokracije, nasproti socializmu, komunizmu, nacizmu in vsem drugim totalitarnim režimom, ki zaradi *barbarskih* izhodišč, z lažnivo in zavajajočo demagogijo ne morejo ustva-

riti družbe blaginje, ki jo obljublajo. Na nevarnost komunizma, ki uničuječo deluje tako na družbo v celoti kot na posameznika, je opozorila že okrožnica *Rerum novarum* in za njo še mnoge druge, najbolj izrazito pa okrožnica Pija XI. *Divini redemptoris* (1937). Ta in druge tematsko podobne okrožnice so imele precejšen vpliv tudi pri nas, saj je bila po vsaki taki objavi manj mogoča kakršnakoli višja oblika sožitja med komunizmom in krščanstvom, katerega zagovorniki so bili v največji meri krščanski socialisti, ki so bili v tridesetih letih na Slovenskem še vedno predstavljali pomembno politično strujo. Okrožnica *Mit brennerder Sorge*, ki jo je Cerkev pod Pijem XI. izdala nekoliko prej istega leta, je bila uperjena zoper nacional-socializem v Nemčiji.

Velik mejnik v zgodovini Cerkev je nastop papeža Janeza Dobrega (1958-1963) v času rastočih medblokovskih nasprotij (npr. kubanska kriza), na drugi strani pa tudi hudih socialnih in ekonomskih problemov, predvsem v deželah Afrike, Azije in Latinske Amerike. Bil je po dolgem času prvi, ki je poudaril pomen kmetijstva, do katerega nesluteni razvoj industrije in tehnike ne seže v tem je videl največji razlog tedaj aktualnega migracijskega vprašanja. Janez Dobri je priobčil zelo veliko socialnih okrožnic, od katerih sta v pričujoči knjigi objavljeni dve. *Mater et magistra* (Mati in učiteljica) obravnava socialna in ekonomska vprašanja. Njen pomen je v prikazu svetovnega gospodarstva in socialne soodvisnosti: V času tehnike se na svetu nič več ne zgodi, ne da bi vplivalo na druge dele sveta. Odnosi med ljudmi na vseh ravneh morajo zatorej temeljiti na zaupanju in na nujnem priznavanju naravnega reda in resnice. Druga okrožnica *Pacem in terris* (Mir na zemlji) razčlenjuje vprašanje človekovih pravic in dolžnosti, ki temeljijo na človekovi naravi in božjem odrešenju.

skem načrtu: "Če hočemo, da bo dobro in uspešno urejeno, mora vsako človeško sožitje zmeraj imeti temeljno načelo, da je človek oseba; to se pravi, da je po naravi obdarjen z razumom in s prostovoljo; že samo po tem je nosilec pravic in dolžnosti, ki hkrati in neposredno izvirajo iz njegove narave. Prav zato so pa tudi kot vsesplošne in nedotakljive popolnoma neodtujljive. Če pa gledamo na dostojanstvo človeka v luči od Boga razodetih resnic, ga moramo postaviti samo še više, zakaj ljudje so odrešeni s krvjo Jezusa Kristusa ter so tako po milosti Božji otroci in prijatelji ter postavljeni za dediče večne slave." (Str. 282-283.) Najvidnejša zasluga Janeza XXIII. pa je, da je pripravil in sklical drugi vatikanski cerkveni zbor (1962-1965), prelomnico v cerkveni zgodovini, ki bi jo lahko na kratko označili kot sestop (svetosti), pristop (svetosti) k človeku.

Novega duha lahko začutimo že iz predgovora pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* (*Veseloje in upanje*), zaključnega dokumenta zbora, kjer beremo: "Gre za rešitev človeške osebe in pravilno zgraditev človeške družbe. V središču našega razpravljanja je torej človek, človek v svoji enoti in celoti, s telesom in dušo, s srcem in vestjo, z razumom in voljo." (Str. 321.) Da bi mogel "na vsakemu rodu prilagojen način odgovarjati na večno vpraševanje ljudi o smislu človekovega sedanjega in prihodnjega življenja", je koncil mnogo moči posvetil proučevanju svojega časa in iskanju božjih znamenj v njem. Splošna ugotovitev je naslednja: "Novi dobi dajejo pečat nagle spremembe, ki polagoma zajemajo ves svet" (str. 322). V svojem preiskovanju se je koncil dotaknil mnogih konkretnih vprašanj in podal odgovore, ki jih izrazito preveva duh strpnosti, sožitja in medsebojne odgovornosti. Ta pastoralna konstitucija še danes v veliki

meri določa stališča Cerkve do družbenih zadev.

V knjigi najdemo tudi dve okrožnici sedanjega papeža Janeza Pavla II. Gre za okrožnici *O skrbi za socialno vprašanje* in *Ob stoletnici*.

Naj po vsebinskem opisu knjigo še "tehnično" predstavim. Je prava študijska izdaja, saj vsebuje stvarno kazalo, pregledna kazala, sezname literature, komentarje, skratka vse, kar je potrebno za celovit in lahak dostop do vedenja o snovi. Knjiga vsebuje tudi slikovni material, tako da si po napornem branju lahko odpočijemo tudi s pogledom na podobe svetih očetov, tvorcev krščanskega družbenega nauka.

Aleš Primc

Jiddu Krishnamurti

PROBLEMI ŽIVLJENJA

Ljubljana, MK, 1994

163 str., cena: 2.347,80 SIT

Krishnamurti (1889-1985) je indijski filozof in psiholog. Njegova dela so posvečena človekovi osvoboditvi v smislu nenavezanosti. Kot za nekatere zahodne filozofe tudi zanj lahko rečemo, da nas njegove besede prizadenejo le v sebičnem egu, ne pa tudi v duhovnem jazu. Pričujoče delo je namenjeno predvsem mladini kot neke vrste vodič za osebno izpopolnjevanje in samovzgojo v smislu kritike naše civilizacije in kulture skupaj z institucionalizirano vzgojo in izobraževanjem vred. Prav tako pa Krishnamurti zastavlja pereča vprašanja tudi odraslim, ki so že izgubili otroško radovednost in domnevno zakrneli v stereotipnih obrazcih. Avtorjevo izhodišče je, da naj vsakdo sam išče resnico in odgovore na življenjske probleme brez zunanje ali notranje prisile.

Glavna tema *Problemov življenja* je spoznanje samega sebe. Kako je možno to nalogo sploh razumeti? Krishnamurti odklanja pot samospoznanja prek posrednih izkušenj drugih (učiteljev, duhovnikov, knjig), ker so neposredne izkušnje nenadomestljive. Prevzemanje tujih izkušenj vodi posameznika v nove odvisnosti, posnemanje in zmedo. Večina žal čaka le na zunanje spodbude, hitro izgubi iniciativo in stagnira v povprečju in tako zaradi slabe ustvarjalnosti propada tudi družba.

Specifičnost Krishnamurtijevega opisa življenjske poti je v tem, da seže preko obstoječih ideologij, šolskega znanja in religij. Sledenje znanega ne more nadomestiti spoznanega. Krishnamurti ne ceni avtoritet, idej, prepričanj, religij strahu, posrednih izkušenj, ker to razdvaja različne kulturne skupnosti. Smisel življenja vidi v svobodi in ustvarjalnosti. Večina pa reagira na spremembe s pasivnim prilagajanjem ali upiranjem. Glede na to ni jasno, ali si spremembe res želimo. Brez temeljite spremembe v sebi ne moremo postati celoviti, ampak ostanemo parcializirani, kakor so tudi naše misli. Res je tudi, da se celovitega človeka večina boji, ker je izven modelov. Brez inteligence, ki se ne da razviti s šolskim znanjem, ni mogoče razumeti in uvideti globine in širine življenja v njegovi celovitosti. Za uvid v celoto je potrebna inteligenca, ki se razvije sama kot posledica umirjenosti. Vzgoja bi morala pomagati pri osvobajanju posameznika in razvijati inteligenco za razumevanje sveta in sebe. Seveda pa je kakršenkoli napredek v samospoznanju možen le na osnovi iskrene težnje.

Ni lahko spoznati samega sebe, ker to preprečuje strah in ujetost v družbene norme ter kulturne obrazce reagiranja. To Krishnamurtijevo diagnozo je mogoče primerjati s Platonovo prisposodbo o votlini, ki jo opisuje v Državi. Tudi